

KANTL-canon

“Verbeelding is geen luxe. Het is een levensbehoefte”

Dat *Pluk van de Petteflet* nu in de canon staat, is een doorbraak, schrijft **Marieke De Maré**. “Annie M.G. Schmidt verdient haar plek als bouwer van werelden waarin iedereen mee mocht doen.” Want zij en Pluk wisten: samenleven is geen optelsom van perfecte mensen, maar van vreemde vogels die leren fladderen in hetzelfde nest.

Dag kinderen van vroeger en vandaag, dag mogelijkheid-wandelaars, dag verbeeldingsreizigers, dag flatbewoners,

Ik was vijf toen ik met gekruiste benen over elkaar op een tapijt zat, en ik net zoals de vierentwintig andere kinderen rondom mij met open mond luisterde naar juffrouw Kristien. Zij zat op een kinderstoeltje en las voor uit het boek over die jongen met dat rode kraanwagentje. Pluk heette hij. Hij kwam op pagina één al aangereden, niet wetend dat hij mijn leven zou veranderen.

Nu ben ik veertig. Maar ik weet nog precies wat ik toen voelde, daar op dat tapijt. Het was alsof juffrouw Kristien elke dag tien minuten een raam openzette naar een wereld waarin alles mogelijk was, waar niets te gewoon was om bijzonder te zijn. Ook nu keer ik nog terug naar die wereld. Waar Dollie de duif brieven bezorgt. Waar een kakkerlak met karakter Zaza heet. Waar Duizeltje een eekhoorn is met hoogtevrees. Waar frieten een avondmaal zijn, en een vrouw die altijd poetst gewoon Mevrouw Helderder heet. Waar je met een gerust hart kunt verdwalen, omdat de Lispeltuut de weg wel weet. Waar je een heen-en-weerwolf ontmoet die eindelijk weer weet wie hij is. Waar regels niet verdwijnen, maar soms zachtjes verschuiven. Waar een Kluizelaar met een bril een belangrijk antwoord weet – al duurt het nog heel even.

En dan, op het juiste moment, net wanneer alles net te gek lijkt, zwaait er iets in de lucht. Een vleugel. Of een staart. En je hoort het, helder, vrolijk, niet te stoppen: “Prrr ... ta lie loe!” De Krullebaar is opgestegen.

Verbeelding is geen luxe. Het is een levensbehoefte. En in dat boek, dat begint met een jongetje in een kraanwagentje, waarbij niemand zich ooit heeft afgevraagd of hij dan geen rijbewijs nodig heeft om met zo’n gevaarte door de stad te rijden, wordt dat instinct gevoeld.

FRITUURVET EN VRIJHEID

De Petteflet is geen brave bedoening. Het is een flat vol zonderlingen, elk met hun eigen eigenaardigheden en overtuigingen. Neem Mevrouw Helderder: strak in het pak, gewapend met een spuitbus, voert ze een meedogenloze kruistocht tegen alles wat beweegt – stof, spinnen, kinderen. Alles moet glimmen, zwijgen en zich gedragen.

Volwassenen zijn de kinderboeken die hen ooit troostten, wakker maakten, in opstand lieten komen tegen de vanzelfsprekendheid

Een etage lager woont Meneer Stamper, bij wie de voordeur altijd openstaat en de planten het plafond raken. Zijn huis ruikt naar frituurvet en vrijheid. Niemand weet precies hoeveel dieren er rondlopen, laat staan hoeveel mensen er af en toe blijven hangen. Orde? Onmogelijk. Regels? Oninteressant. Twee werelden, lijnrecht tegenover elkaar. Ze zouden elkaar moeten haten. Misschien doen ze dat ook.

Maar dan is daar Pluk. Die heeft geen tijd voor principes of geruzie. Die wil alleen dat het werkt en probeert de Petteflet leefbaar te houden. Niet omdat hij heilig is, maar omdat hij slim is.

Omdat hij weet dat samenleven geen optelsom is van perfecte mensen, maar van vreemde vogels die leren fladderen in hetzelfde nest. Zonder hun veren te verliezen.

En ja. Er is al eens een braambes nodig om het verschil te maken.

Wanneer de parkmeester samen met een ploeg mannen met bulldozers het bos nabij de Petteflet wil omhakken, schakelen Pluk en zijn vrienden de Kluizelaar in, die in zijn tuin een bijzondere braambessenstruik heeft staan. Wie de bessen proeft, weet het meteen: er gebeurt iets. In je borst opent zich iets ouds en eenvoudigs, iets wat je al jaren kwijt was: je wordt weer kind. Niet letterlijk, geen omgekeerde tijd, geen verdwijnende rimpels. Maar je blik verandert. Je kijkt opnieuw zoals je ooit keek: met verwondering, zonder oordeel, zonder bezit. Je ziet in het bos de schaduwplek, het klimavontuur of een ritselend geheim.

Ik wenste dat er in de tuin van elk van onze wereldleiders een braambessenstruik van de Kluizelaar stond. Niet om naïef te worden, maar om – als ze het vergeten zijn – weer te weten hoe een kind naar de wereld kijkt. Wat echt telt. Wat van waarde is. Wat waarde betekent.

REBELS

In 1971 verscheen *Pluk van de Petteflet*. Ondertussen is het een klassieker die zichzelf telkens opnieuw uitvindt voor elke lezer, van elke leeftijd. Tijdloos, grappig, ontroerend en rebels. Annie M.G. Schmidt (1911-1995) zou eens moeten weten hoe haar boek de tand des tijds doorstaat. Hoe het niet alleen thuishoort in de boekenkast van wie het lezen met de paplepel werd ingegeven, maar hoe het ook zijn weg weet te vinden naar huizen waar boeken niét

vanzelfsprekend zijn. Als er dan maar één boek is, dan is het vaak *Pluk van de Petteflet*. In 1954 al schreef ze in haar essay *Van schuitje varen tot Van Schendel*: “Er moet een wisselwerking zijn tussen gezin en kinderboek.” Ze leerde ons lezen en voorlezen. Zeventig jaar later zijn we haar les nog niet vergeten. En ook al is dat op zich al reden genoeg om haar werk in de canon van de Nederlandstalige literatuur op te nemen, er is nog meer.

Wat we ons vandaag moeilijk kunnen voorstellen, is hoe weinig vanzelfsprekend het was wat Annie M.G. Schmidt deed. Een vrouw die begon als bibliothecaresse in een tijd waarin vrouwelijke auteurs nauwelijks bestaansrecht hadden, en die eindigde als de belangrijkste vernieuwer van de Nederlandstalige jeugdliteratuur. Ze zette een heel genre op losse schroeven, gaf het een nieuwe ziel.

“Ik was een juffrouw die zelf in haar jeugd karton had gegeten” zei ze later, “en nu soep en karbonaadjes mocht uitdelen.” Geen snoepverzen, maar volwaardig eten. Ze geloofde dat kinderen niet onderschat mochten worden. Dat je met humor, taalplezier en een beetje anarchie veel meer kon bereiken dan met brave opvoedkunde. Zo veranderde

KANTL-canon

Een hele zomer lang besteden we aandacht aan de canon van 2025 van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL). Elke week schrijft een auteur over een van de nieuwe titels in die lijst van 50 klassiekers.

© Johan Dockx

ze de toon, de stijl en de verwachtingen van een hele literaire traditie.

Maar hoewel haar werk een onuitwisbare invloed heeft gehad – op schrijvers, lezers, opvoeders en hele generaties kinderen – bleef literaire erkenning uit. De genres waarin ze gedijde, werden als 'licht' beschouwd: kinderverhalen, liedteksten, musicals, columns. En zichzelf? Voor sommige jury's bleef ze "een vrouw die grappige boekjes schreef". Nooit ontving ze de P.C. Hooft-prijs.

En toch behoort haar werk tot het DNA van onze cultuur. Vernieuwend, taalbewust, onmiskenbaar invloedrijk. Ze was haar tijd vooruit in alles – door haar feminisme, humor en ecologische blik.

GEEN KLEINE ZAAK

Deze KANTL-canon, die is meer dan een lijst. Het is een spiegel. Wat we erin opnemen, zegt iets over wie we zijn. En ook over wie we willen zijn. *Pluk van de Pet-teflet* in de canon is een doorbraak: kinderboeken zijn literatuur. Kinderverbeelding telt.

Volwassenen zijn geen tegenpool van kinderen. Ze *zijn* kinderen – of liever: ze *waren* hen, en dragen dat verleden in zich. Wie nu vergadert, beslist, bestuurt of opvoedt, heeft ooit op een bed gelegen met een boek in de handen, zich af-

vragend wat er op de volgende bladzijde zou gebeuren. Die boeken waren geen tijdverdrijf. Ze spiegelde taal, moraal, moed en mededogen. Niet in stellingen, maar in beelden. Niet in geboden, maar in verhalen. Volwassenen *zijn* de kinderboeken die hen ooit troostten, wakker maakten, in opstand lieten komen tegen de vanzelfsprekendheid. Daarom is het geen kleine zaak, wat we aan kinderen voorlezen. En geen klein genre, wat wij 'kinderliteratuur' noemen. Het is de bodem waarop we later, als volwassenen, evenwicht vinden. De wortel van overtuiging, van verbeelding, van het vermogen om je te kunnen inleven in het verhaal van de ander.

Daarom verdient Annie M.G. Schmidt haar plek. Als literaire stem. Als bouwer van verbeeldingsrijke werelden waarin iedereen mee mocht doen – zelfs een kakkerlak.

En daarvoor: dank u, Annie. Dank u, Pluk. Dank u, juffrouw Kristien. En dank u, meisje van vijf op het tapijt, dat toen besliste: ik word ook verhalenverteller.

Ja, ik durf ook al eens een raam openzetten en roepen:

"Prrr...ta lie loe!"

Raadpleeg de volledige canonlijst via www.literairecanon.be

3 vragen aan Marieke De Maré

1 Welk fragment raakt jou in het bijzonder?

"Op dat bordje staat: HEEN EN WEERWOLF. En de mensen denken nu dat je een 'weerwolf' bent. En een weerwolf is veel erger dan gewoon een wolf.' 'O ja?' zei de wolf. 'Zou dat het zijn? Ik dacht dat het kwam door de kool en de geit.' 'Wat? Wat gebeurde er dan met een kool en een geit?' 'Ik heb een keer een kool opgegeten,' zei de wolf. 'Een kool? Maar wolven eten toch geen kool?' 'Nee, dat is zo. Maar deze kool zat in een geit. Hij was verpakt in een geit.' 'Aha, je bedoelt dat je een geit hebt opgegeten?' De wolf knikte. 'Heel lang geleden...', zei hij zacht en hij keek Pluk aan met schaamte in z'n ogen."

Een kool verpakt in een geit, hilarisch – maar daaronder schuilt iets menselijks en bijna tragisch. Annie M.G. Schmidt schuwt het niet om emoties rond schuld, misverstand of uitsluiting in luchtige taal te verpakken. Dat maakt haar werk niet alleen grappig, maar ook fel en eigenzinnig: het is nooit alleen maar vrolijk, er zit altijd iets tegendraads onder.

2 Welk ander boek uit de canon zou je willen aanraden?

Kaas van Willem Elsschot moeten we blijven lezen en herlezen, vind ik, omdat het met de jaren alleen maar scherper en geestiger wordt – net als goede kaas.

3 Welk boek mis je in de canon?

Moelijk om te kiezen, maar ik ga voor *Nachtboek van een slapeloze*, van Patricia de Martelaere. Ze won er de prijs voor het beste debuut mee. *Het onverwachte antwoord* verdient het misschien nog meer, maar dat boek werd pas in 2004 uitgegeven. Voor de canon moet het meer dan 25 jaar geleden uitgegeven zijn. Eigenlijk verdient haar hele oeuvre een plek in de canon.